

УДК 378.017-027.56:[378.018.8:373.2.091.113]:373.2.07(045)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світлана Гаврилюк, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: svetlanagavrulyik@gmail.com

Галина Борин, доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

ORCID: 0000-0002-7274-3896

E-mail: boryngv@ukr.net

У статті розглядаються проблеми формування професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності в контексті їх професійної підготовки. Виокремлено структурні компоненти професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності. Особлива увага звертається на актуалізацію інноваційного потенціалу майбутніх керівників закладу дошкільної освіти, їх творче ставлення до успішної управлінської діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка; професійна готовність; керівник; заклад дошкільної освіти; управлінська діяльність; управлінська компетентність; компетентнісний підхід; інноваційний потенціал; творче ставлення до праці.

FORMATION OF THE PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE HEADS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS FOR ADMINISTRATIVE ACTIVITIES

Svitlana Havryliuk, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor at the Department of Preschool Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: svetlanagavrulyik@gmail.com

Galyna Boryn, Doctor of Pedagogic Sciences, Assistant Professor Department of Theory and Methods of Preschool and Special Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

ORCID: 0000-0002-7274-3896

E-mail: boryngv@ukr.net

The article deals with the problems of forming the professional readiness of future heads of preschool education institutions for managerial activities in the context of their professional training. The structural components of the professional readiness of future heads of preschool education institutions for managerial activities are highlighted. Particular attention is paid to the actualization of the

innovative potential of future heads of preschool education institutions, their creative attitude to successful management activities.

Attention is focused on creating a favorable innovative educational environment in a higher education institution for the formation of managerial professional skills. The definitions of the concepts of "readiness" and "professional readiness" are characterized. The significance of the competence approach in the formation of professional readiness of future managers of preschool education institutions for management activities is actualized.

Keywords: *professional training; professional readiness; manager; preschool education institution; managerial activity; managerial competence; competence-based approach; innovative potential; creative attitude to work.*

В умовах реформування української системи освіти ставляться високі вимоги до якісної професійної підготовки керівників закладів дошкільної освіти. Сучасний заклад дошкільної освіти потребує висококваліфікованого, компетентного, відповідального, креативного, гнучкого керівника, здатного до ефективної управлінської професійно-творчої діяльності. Тому необхідно формувати у майбутніх керівників закладів дошкільної освіти професійну готовність до управлінської діяльності, розвивати фахові й універсальні компетентності (soft skills), вміння та навички, необхідні для успішної управлінської діяльності з урахуванням потреб сучасної системи дошкільної освіти.

Аналіз доробку вчених у галузі управлінської діяльності свідчить про інтенсивний пошук вченими змісту, форм і методів роботи з розвитку управлінських вмінь керівників закладів дошкільної освіти (Л. Карамушка, Т. Махиня, Л. Мотозюк, С. Гриньов, Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, А. Яцинік, Г. Білянін, О. Попова, Р. Шаповал, Ю. Дзекун, В. Штанова та ін.). Велику увагу вчені приділяють розвитку організаторських здібностей, формування професійно-педагогічної культури, розвитку управлінської компетентності керівників закладів дошкільної освіти, професійно-творчої самореалізації майбутніх менеджерів, особистісних моральних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності керівників.

Однак, незважаючи на вагомий результати наукових пошуків, сьогодні недостатньо дослідженими залишаються важливі питання професійної готовності майбутніх керівників до управлінської діяльності в закладі дошкільної освіти. Це вимагає практичного вирішення окресленої проблеми, створення умов для формування управлінської компетентності, актуалізації інноваційного потенціалу керівників закладів дошкільної освіти, пошуку форм і методів роботи, які розвивають у здобувачів вищої освіти професійний інтерес до управлінської діяльності, комунікативної взаємодії з колегами, сприяють готовності до планування та організації різноманітних видів управлінської діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти.

Тому метою даної статті стало висвітлення психолого-педагогічних проблем формування професійної готовності до управлінської діяльності у майбутніх керівників закладу дошкільної освіти, та визначення й наукове обґрунтування структурних компонентів професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності.

Аналіз наукових праць з проблеми розвитку управлінської діяльності (Л. Карамушка, Т. Махиня, Л. Мотозюк, С. Гриньов, Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, А. Яцинік, Г. Білянін, О. Попова, Р. Шаповал, Ю. Дзекун, В. Штанова та інших) доводить, що результатом професійної підготовки керівників закладів дошкільної освіти є їхня професійна готовність до управлінської діяльності.

Розкриємо сутність ключових понять як «готовність» і «професійна готовність майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності». Залежно від специфіки діяльності поняття «готовність» визначається вченими по-різному: як психологічна ознака установки (Д. Узнадзе); як комплекс особистісних якостей (В. Крутецький, А. Ліненко), спеціальних здібностей (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн); як важлива умова успішного виконання будь-якої діяльності (Н. Кузьміна, В. Сластьонін); у контексті співвідношення понять «компетентність і готовність» (І. Зимня, А. Маркова та ін.); як особливий психічний, активно-дієвий стан особистості (О. Антоненко, І. Бех, Н. Терещенко та ін.); як певний рівень розвитку особистості (Я. Коломинський); як результат підготовки до певної діяльності (Г. Костюк, В. Моляко та ін.) тощо.

У науковому обігу [6] готовність визначається як «стійке, багатоаспектне та ієрархізоване утворення особистості, яке включає ряд компонентів, адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності, які в своїй сукупності дозволяють суб'єкту більш або менш успішно здійснювати діяльність» [6, с. 94].

О. Гура трактує «готовність» як складне утворення, що включає такі компоненти, як: «психологічна підготовленість (потреба в діяльності, усвідомлення відповідності особистісних якостей вимогам діяльності, усвідомлену мотивацію особистісних прагнень до даної спеціальності); теоретична підготовленість до діяльності (наявність глибоких знань основ наук, певного рівня розвитку, знання вимог спеціальності до особистісних якостей і здібностей); практична готовність до професії (уміння планувати й організувати роботу, можливість застосовувати раніше здобуті знання, уміння та навички на практиці); професійно визначена спрямованість особистості фахівця» [4, с. 97].

У лексикографічних джерелах зміст поняття «професійна готовність», нерідко ототожнюється з поняттям «професійна підготовка» [10]. Відтак, поняття «підготовка» розглядається як запас знань, навичок, досвід тощо, набутий у процесі навчання або практичної діяльності [2].

У підготовці майбутніх керівників до управлінської діяльності О. В. Лебідь виокремлює такі концептуальні підходи: студентоцентрований, аксіологічний, акмеологічний, синергетичний. Автор зауважує, «що їх сукупність у взаємодії є основою нової парадигми системи формування готовності майбутнього керівника ЗНЗ до стратегічного управління в умовах магістратури, концептуальна ідея якої – особистісний і професійний розвиток людини» [7, с. 256].

Важливе значення у формуванні професійної готовності майбутніх керівників ЗДО до управлінської діяльності має компетентнісний підхід. С. О. Сисоєва відзначає, що «сучасна цивілізація потребує компетентнісної особистості». Тому «нова ідеологія освіти визнає необхідність формування компетентної особистості за умови реалізації суб'єктного підходу до навчання, де студент має право активно вибирати і самостійно конструювати свою власну траєкторію розвитку» [12, с. 40].

Вважаємо, що основними завданнями реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності є: формування здатності до самонавчання, саморозвитку, творчої самореалізації, що забезпечує їх готовність до майбутньої творчої професійної діяльності. Таким чином, найвищим рівнем управлінської діяльності керівника закладу

дошкільної освіти є професійна управлінська компетентність, яка «визначає обсяг компетенцій, коло повноважень у сфері управлінської діяльності, тобто питання, у яких суб'єкт володіє пізнаннями, досвідом, навичками, що відображають соціально-професійний статус та управлінську кваліфікацію, а також певні особистісні, індивідуальні здібності для реалізації професійної діяльності» [3, с. 126]. Водночас управлінська компетентність передбачає у майбутніх керівників ЗДО під час навчання у закладі вищої освіти формування важливих професійних компетенцій (комунікативних, гендерних, соціальних, особистісних) та розвиток управлінських навичок сучасного менеджера: уміння творчо мислити, вирішувати конфліктні ситуації, готовність працювати в команді, планувати власну діяльність, правильно визначати пріоритети, брати відповідальність за свої рішення, організувати свій час, дотримуватися правил етикету.

Успіх керівника закладу дошкільної освіти залежить від його психологічної готовності до управлінської діяльності. Л. Карамушка трактує психологічну готовність керівників освітніх організацій до управління як «комплекс мотивів, знань, умінь та навичок, особистісних якостей, які забезпечують успішну взаємодію керівників з учасниками управлінського процесу та ефективність управління в цілому» [5, с. 41].

Результатом якісної професійної підготовки керівників ЗДО є творче ставлення до майбутньої управлінської діяльності. У дослідженні Л. Макрідіної визначено, що творче ставлення до професійної діяльності – це позиція особистості, сформована на рівні соціальної настанови, яка характеризується її готовністю застосовувати свої професійні знання, уміння й творчі можливості для вдосконалення змісту та засобів праці педагога з метою самореалізації та розвитку індивідуальності дитини [9, с. 169]. Автор доходить важливого висновку, що творче ставлення до педагогічної діяльності – це одна з найважливіших якостей спеціаліста нового типу, який активно сприяє створенню нової парадигми освіти [9, с. 169].

Ураховуючи специфіку творчої управлінської професійної діяльності сучасного завідувача закладу дошкільної освіти, слід відзначити важливість актуалізації інноваційно-творчого потенціалу здобувачів вищої освіти в процесі навчання. Метою педагогічної діяльності у підготовці менеджера дошкільної освіти є формування готовності до створення та реалізації нових ідей, розвиток інноваційного мислення, інноваційної культури, професійних педагогічних цінностей, педагогічних здібностей, професійних інтересів майбутніх керівників, що становлять основу педагогічної творчості та професійної майстерності майбутнього управлінця.

Тому основними напрямками формування творчої професійної готовності майбутнього керівника до управлінської діяльності є створення сприятливого інноваційного освітнього середовища для формування управлінських професійних навичок. До таких навичок вчені відносять: «комунікативні навички (навички управлінського спілкування, управління персоналом, комунікативних взаємодій, проведення ділових переговорів, користування оргтехнікою тощо); адаптаційно-мобілізуючі навички (інтелектуальні навички аналізу та синтезу, навичок самоконтролю, самовиховання творчої діяльності, навичок готовності до виправданого ризику); комерційно-домінантні навички (навички підприємницького мислення, підприємницької діяльності, практичного керівництва підрозділом, оцінки становища і самооцінки, трудові навички)» [11, с. 52].

Серед особливостей мотиваційної сфери формування професійної готовності майбутніх керівників ЗДО до управлінської діяльності, в процесі їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти, пріоритетними вважаємо такі:

- формування інтересу до професії завідувача ЗДО, позитивної мотивації до навчання, бажання проявляти творчість;
- розвиток впевненості у собі, прагнення до майбутньої творчої діяльності, професійного успіху та високих результатів у майбутній професійній діяльності;
- заохочення бажання творити, самостійності, відповідальності, творчої самореалізації та самовдосконалення;
- подолання соціально-педагогічних бар'єрів у розвитку професійної творчості.
- дотримання демократичного стилю спілкування викладача із студентом, створення ситуації вибору.
- створення сприятливого творчого клімату у студентському колективі, ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу, позитивного емоційного настрою тощо.
- оволодіння інноваційними, педагогічними, організаційно-управлінськими технологіями та сучасною системою упровадження їх в педагогічний процес ЗДО.
- формування позитивного іміджу, управлінської компетентності, управлінської культури майбутнього керівника.

Таким чином, враховуючи особливості розвитку мотиваційної сфери майбутніх менеджерів дошкільної освіти, ми виокремили такі структурні компоненти та показники професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності:

- когнітивний: управлінська компетентність, що полягає в готовності і здатності керівника ЗДО реалізовувати цілі, завдання, функції та технології управлінської педагогічної діяльності;
- операційний: задоволеність від своєї професії, позитивне відношення, позитивний імідж, психологічна культура, демократичний стиль керівництва.
- мотиваційно-діяльнісний: мотивація до професійного успіху та високих результатів; здатність до креативного мислення, прогнозування, вміння брати відповідальність за свою діяльність, готовність до ризику, змін, вміння вирішувати конфліктні ситуації.
- особистісно-ціннісний: моральні, вольові якості особистості, активність, ініціативність, стресостійкість, почуття відповідальності, здатність до саморозвитку, професійного самовдосконалення.

Основними якостями майбутнього керівника закладу дошкільної освіти, що характеризують його готовність до управлінської діяльності є:

- сформована гуманістична спрямованість особистості;
- розвинені м'які соціальні навички: комунікативні, організаторські, лідерські, креативні вміння;
- установка на творчість у професійній діяльності;

- уміння ставити чіткі цілі;
- управлінська компетентність.

Проаналізовані наукові підходи вивчення та аналізу проблеми формування професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності дали змогу зробити висновки:

Професійна готовність до управлінської діяльності є багатоаспектною характеристикою керівника ЗДО, а її базовими компонентами виступають професійні знання, уміння, управлінські здібності, професійні інтереси, стійка мотивація, які забезпечують високий професійний успіх у діяльності керівника закладу дошкільної освіти.

Таким чином, професійна готовність майбутніх керівників ЗДО до управлінської діяльності передбачає усвідомлене, зацікавлене творче ставлення до здійснення управлінської діяльності, наявність організаторських, лідерських здібностей, інноваційного мислення, певних професійно значущих особистісних моральних якостей, фахову зрілість, цілеспрямованість, педагогічну самосвідомість, прагнення до ефективного вирішення творчих життєвих ситуацій, створення позитивного клімату в колективі закладу, постійного професійного самовдосконалення особистості.

Вважаємо, що для успішного формування професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності необхідно під час навчання у закладі вищої освіти формувати у здобувачів вищої освіти ініціативність, рішучість, активність, самостійність, відповідальність, лідерські, креативні, комунікативні, організаторські здібності, уміння приймати рішення, активно працювати в команді, вирішувати різноманітні конфліктні педагогічні ситуації тощо.

Перспективним напрямом роботи у формуванні професійної готовності майбутніх керівників закладів дошкільної освіти до управлінської діяльності є формування творчої індивідуальності, лідерського потенціалу, інформаційно-комунікаційної компетентності, креативних якостей, управлінських комунікативних навичок, що сприяють професійно-педагогічному самовдосконаленню майбутнього фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартенева І. О., Богданова І. М., Бужина І. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002. 344 с.
2. Бусел, В. Т. (Ред.). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ – Ірпінь: Перун, 2004.
3. Глінчук Л. М. Теоретичні засади формування управлінської компетентності керівників оздоровчих закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Запоріжжя, 2014. 34(87). С. 125–132.
4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
5. Карамушка Л. М., Москальов М. В. Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації: монографія. Київ – Львів: Сподом, 2011. 216 с.
6. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2002. 332 с.
7. Лебідь О. В. Методологічні підходи у формуванні готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління в умовах магістратури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2017. Вип. 2(14). С. 255–263.

8. Максименко С. Д. Психологія в соціологічній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: навч. посіб. К.: Наукова думка, 1999. 216 с.
9. Макрідіна Л. О. Система післядипломної освіти: формування творчого ставлення до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. Запоріжжя, 1999. Вип. 13. С. 169–170.
10. Професійна освіта. Словник: навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; ред. Н. Г. Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 390 с.
11. Сергеева Л. М. Управлінські навички молодшого спеціаліста: теорія і методика формування: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. К.: К, 2001. 202 с.
12. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія. Хмельницький: ХТПА, 2008. 324 с.

REFERENCES

1. Bartienieva, I. O., Bohdanova, I. M., Buzhyna, I. M. (2002). *Pedahohika vyshchoi shkoly*. Odesa: PDPU imeni K. D. Ushynskoho [in Ukrainian].
2. Busel, V. T. (Ed.). (2001). *Velikij tлумachnij slovník suchasnoï ukráíns'koï movi* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv – Irpin': Perun [in Ukrainian].
3. Hlinchuk, L. M. (2014). *Teoretychni zasady formuvannia upravlinskoi kompetentnosti kerivnykiv ozdorovchych zakladiv. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Zaporizhzhia, *issue 34(87)*, 125–132 [in Ukrainian].
4. Hura, O. I. (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly: vstup do spetsialnosti*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
5. Karamushka, L. M., Moskalov, M. V. (2011). *Psykhohohiia pidhotovky maibutnikh menedzheriv do upravlinnia zminamy v orhanizatsii*. Kyiv – Lviv: Spodom [in Ukrainian].
6. Karamushka, L. M. (2002). *Psykhohohiia upravlinnia zakladamy serednoi osvity*. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
7. Lebid, O. V. (2017). *Metodolohichni pidkhody u formuvanni hotovnosti maibutnoho kerivnyka zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu do stratehichnoho upravlinnia v umovakh mahistratury. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiá "Pedahohika i psykhohohiia". Pedahohichni nauky, 2(14)*, 255–263 [in Ukrainian].
8. Maksymenko, S. D. (1999). *Psykhohohiia v sotsiologichnii ta pedahohichnii ppaktytsi: metodolohiia, metody, ppopamy, ppotsedupy*. K.: Naukova dumka [in Ukrainian].
9. Makridina, L. O. (1999). *Systema pislidyplomnoi osvity: formuvannia tvorchoho stavlennia do pedahohichnoi diialnosti. Pedahohika i psykhohohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky*. Zaporizhzhia, *issue 13*, 169–170 [in Ukrainian].
10. *Profesiina osvita: Slovnyk* (2000). Ukladach S. U., Honcharenko et al.; N. H. Nychkalo (Ed.). Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
11. Serhieieva, L. M. (2001). *Upravlinski navychky molodshoho spetsialista: teoriia i metodyka formuvannia*. S. O. Sysoievoi (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
12. Sysoieva, S. O. (2008). *Osvita i osobystist v umovakh postindustrialnoho svitu*. Khmelnytskyi: KhTPA [in Ukrainian].